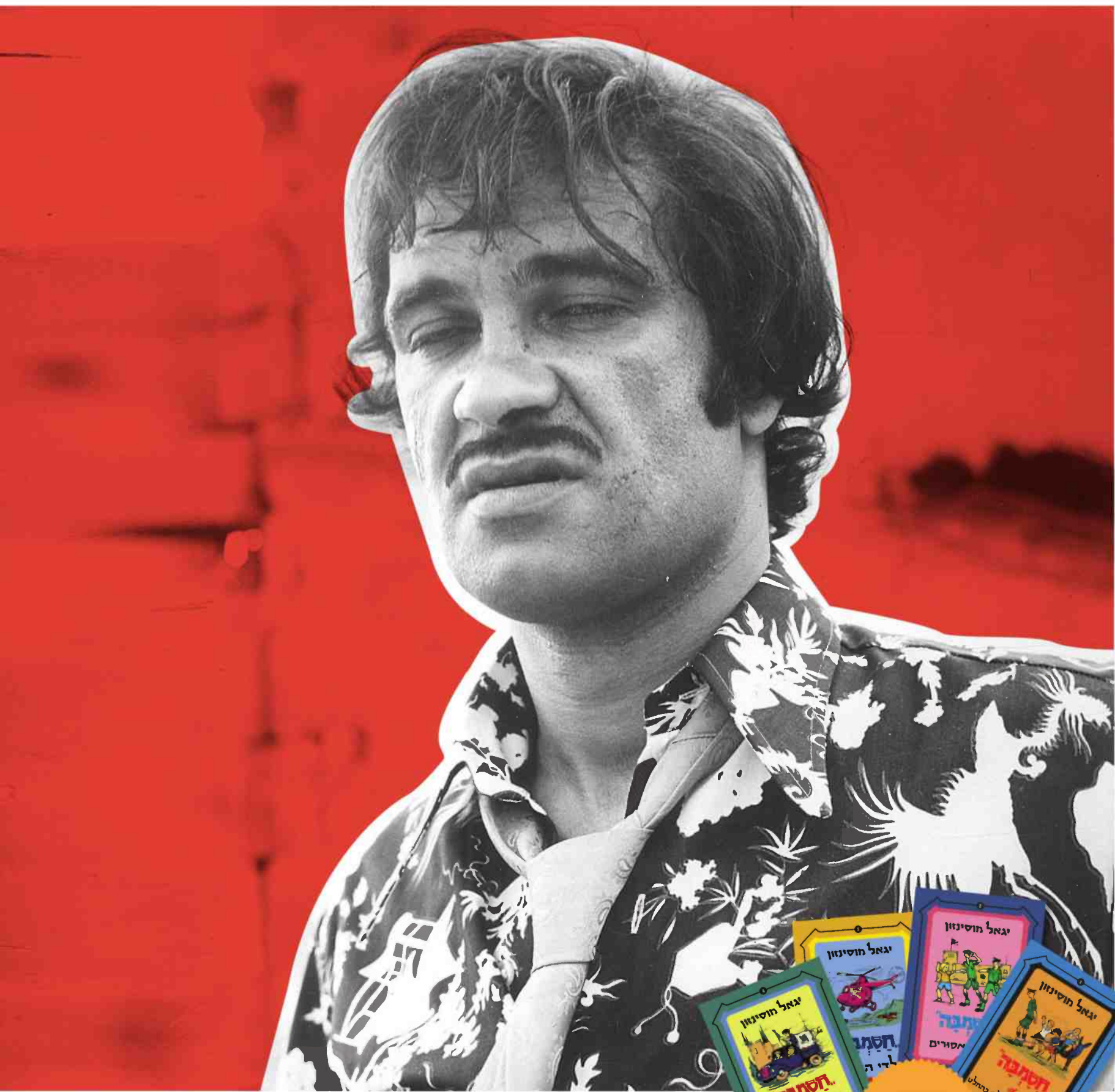

25.08x31.06	1/6	עמוד 32	מעריב - המוסף	24/04/2020	72798541-3
"קדמית גליל מערבימכללת קיי - להכשרת עובדי הוראה בב - 29100"					

לכל תקופה
העלילה שלה.
ספרי "חסמבה"

חבורה שכלו

24.41x31.76	2/6	עמוד 33	מעריב - המוסף	24/04/2020	72798540-2
"קדמית גליל מערבימכללת קיי - להכשרת עובדי הוראה בב - 29100"					

"מוכן לעמוד
בחידון בנושא הסדרה
בכל יום ובכל שעה"
שלמה ארצי כירון זהבי
וזאב רווח כאליםלך
זורקין בסרט
"חסמבה" (1971)

הדמויות הבלתי נשכחות, המערה החשמלית, הססמה הסודית, האויבים חסרי המצפון והתקופה נטולת הפוליטיקלי קורקט: 70 שנה לצאתו לאור של הספר הראשון בסדרת "חסמבה", שזכתה לעשרות ספרי המשך ולעיבודים בימתיים, קולנועיים וטלוויזיוניים. האם החבורה של ירון זהבי, שכבשה את לבבות הילדים למורת רוחם של המבקרים, עדיין רלוונטית היום? // **כרמית ספיר ויץ**

24.59x30.82	3/6	עמוד 34	מעריב - המוסף	24/04/2020	72798542-4
"קדמית גליל מערבימכללת קיי - להכשרת עובדי הוראה בב - 29100"					

הוקרן בפסטיבל הסרטים בקאן. מתוך הסרט "חסמבה ושוודי הסוסים" (1985)

"ראשיתה של סדרת חסמבה קשורה בזיכרוני בשני ילדים רכים: האחד הילד ירון לונדון, והשני בני עידו ז"ל, שנפל בחושוניא ברמת הגולן במלחמת יום הכיפורים. כל חייל היה אי פעם ילד קטן, וילדים קטנים אוהבים סיפורים. והנה, בני עידו מבקש שאקרא באוזניו שוב ושוב את סיפורי 'טרזן', עד שנמאס עלי הדבר, וברגע מסוים אמרתי: 'עידו, גמרנו עם טרזן'. מספיק 'טרזן'. אני בעצמי אכתוב לך סיפור לילדים. כעבור יומיים בלבד פונה אלי הזאטוט עידו בזו הלשון: 'אבא, אתה מבטיח ולא מקיים', ומנפף אצבע מאשימה כנגדי. 'מה הבטחתי?', שאלתי. 'אתה לא זוכר?', שאל הילד. 'אני לא מבין על מה אתה מדבר!'. 'הבטחת שתכתוב לי ספר - לא?'. הרימותי את הזאטוט אל על, חיבקתי בזרועותי והתנצלתי ארוכות".

כתב יגאל מוסינזון ב"מעריב" בשנת 1985. כאותם ימים שעליהם סיפר, היה מוסינזון חבר קיבוץ נען, ובאיזור המזרחי זכורות זכה לשנת חופשת לי-

כך

מורים בתל אביב. הוא התגורר בביתו של השחקן בצלאל לונדון, שהשתתף בשתי קומדיות שמוסינזון כתב והוצגו בתיאטרון המטאטא, וכיוון שרצה לשמח את ירון, בנו הזאטוט של השחקן החביב עליו, העניק למפקדה הראשונה של חבורת הנועזים את השם ירון. השאר היסטוריה. 44 ספרים, שני סרטי קולנוע, סדרת טלוויזיה וגם מהדור רות מודפסות חדשות.

"חסמבה, או חבורת סוד מוחלט בהחלט" יצא לדרך כסיפור בהמשכים בשנת 1949 ב"משמר לילדים". זמן קצר לאחר מכן, באפריל 1950, בישרה הוצאת טברסקי על צאתו לאור של הספר הראשון, 550 פרוטה הכרך. המרכיבים במדינה שאך הוכרז על הקמתה היו מבטיחים: חבורה ילדים נועזים, מערה חשמלית אחת, ססמה סודית ("חסמבה חסמבה חסמבה"), אויבים חסרי מצפון ומשוללי קודים מוסריים ודור שלא ידע את הפוליטיקלי קורקט אבל בהחלט הבין שתימני זה מוצא ולא מילת גנאי, ששמן זה שם תואר ולא עלבון, ולא פחות מכך - הבין מהו הפמיניזם לפני שהפמיניזם הבין מהו. חודשיים אחרי צאת הכרך הראשון ראה אור "חסמבה בבית האסורים" וכך, במשך עשור, בין השנים 1949 עד 1959, יצאו בזה אחר זה ספרי הסדרה שתיארו את הרפתקאות הדור הראשון של חבורת הילדים נועזים וערכיים, ובמינותיו של מפקד החבורה: "ילדי חסמבה חייבים להיות ישרים, חרוצים ואמיצי לב", אומר ירון זהבי ב"חסמבה ואוצר הזהב של המלך הורדוס".

בניאוד ל'סוריס הבריטיס

"ליד בית הקברות המוסלמי, בצפון תל אביב, ישנה מערה חבויה בין סלעים, הצופה פני הים התיכון. טייל, המהלך בגבעות אלו, אינו יודע כלל, כי מתחתיו, למרגלות הגבעות, רוחשים חיים וחבורת 'סוד מוחלט בהחלט'. שמה משכנה בכוכים וסתרים אלו... מערה זו, אפילו במשקפת הטובה ביותר, לא תוכל לגלותה.

מדוע? ירון זהבי הוא בנו של המשגר שמעון זהבי, והאב התקין לסלע הסוגר על פי המערה צירים ומנופים, ומבחוץ יש

רביעיית זורקין הם מנוולי-על מהסוג הגרוע ביותר: לא רק שהם עוסקים בניצול ילדים ובגניבות, הם גם מסייעים לאויבי ישראל. סוג נוסף של פושעים הוא בריוני הרחוב, שמוצאים את המסלול אל דרך הישר בעזרת החסמבאים או נהרגים כתוצאה ישירה של פשעיהם

מוסינזון לא התרגש מהביקורות שלא היללו את ספרי הסדרה: "בנפשי פנימה נשארתי ילד. כשאני כותב את חסמבה, אני מזדהה עם הגיבורים ובאמצעותם אני חוזר לנעורים, לתקופה של תמימות. יש כתיבה שמלווה בייסורים, ואילו כתיבה זו היא לי מקור של שמחה ואושר"

לזכרו של אליהו חרמון, נער עני ושחיין מחונן שנהרג כשהוא נושא עמו מסר חשוב מאוניית מעפילים. אז איך באה לעולם חבורת חסמבה? אורי, דודו של ירון זהבי ומפקד ב"הגנה", פוקד עליו לכנס חבורת ילדים. את השם חסמב"ה, כלומר ראשי תיבות של "חבורת סוד מוחלט בהחלט", הוגה הרוקח שחורי, אביו של עוזי. אביו של ירון, מסגר במקצועו, מתקין את הדלת למערה החשמלית - וזהו. בשלב מסוים זהבי מתקדם לעמדת מפקד המחלקה לתפקידים מיוחדים בצה"ל, ותמר נותרת סגניתו. הם ויתר בני החבורה הראשונה מפנים את מקומם לדור הבא, ואת מקומותיהם יורשים יואב צור וסגניתו רחל. לא פלא שירון היה אחד השמות הפרטיים הנפוצים בשנות ה-60.

לחברים האמיצים יש לא מעט חזיתות להתמודדות. הראשונה, כמובן, היא מול האויב הבריטי. אחר כך מגיעים אויבי מדינה נוספים: ערבים, מרגלים, פושעים מקומיים ובינלאומיים. המבנה והמהלכים בכל ספרי הסדרה ידועים מראש: נציגי שירותי הביטחון ("ההגנה") לפני קום המדינה, ואחר כך המשטרה, צה"ל ועוד) פונים לחברי חסמבה לצורך פתרון בעיה. במקרים אחרים, הפניה מגיעה מילדים שמבקשים את עזרתם של בני הח-

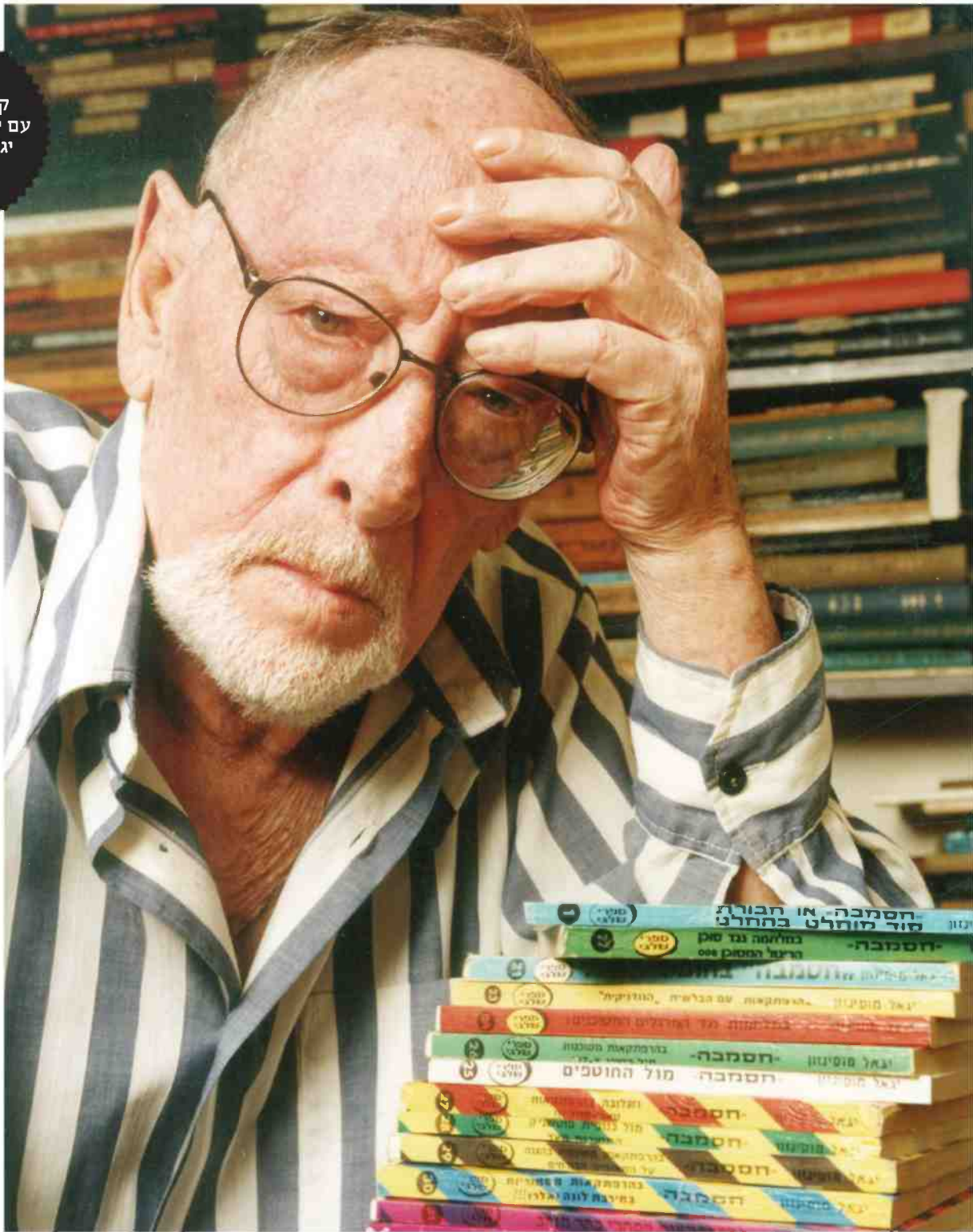
רק שלושה כפתורים חשמליים קטנים ומפתח בעל שבע ספרות, 5897631. כדי לפתוח ולהיזי את הסלע יש ללמוד את כל התורה כולה" ("חסמבה, או חבורת סוד מוחלט בהחלט")

המסדר יעבור לרום ויקבל את פני החברים: ירון זהבי - מפקד, תמר מתל נורדוי - סגן מפקד (לא סגנית), משה ירחמיאל - בנו של מוכר העיתונים המופקד על הקשר עם העיתונים היומיים ועיתוני הערב, אהוד השמן - נהג מכונית, מנשה התימני מבית ספר תחכמוני - מומחה לערבית, שולמית - עזרה ראשונה בקרבות, דני - טוראי, עוזי שחורי - אפסנאי כיתתי, רפאל כדורי - בנו של עו"ד כדורי, עזרה משפטית במקרה של מאסר. כשעוזי מתקור-מם נוכח מינויה של תמר לתפקיד הסגן, ואומר "זה בכלל לא תפקיד לילדה", ירון עונה לו בנחישות "אך בחום": "ודבורה דרכלר, שהגנה על תל חי ונהרגה בתל חי, גם היא הייתה חברה! וחנה סנש, שצנחה לארץ האויב, וחביבה רייק, וכל החברות של הפלמ"ח. אני מתנגד לדעתך, עוזי!". אי אפשר גם בלי להוריד את הדגל לחצי התורן

24.5x31.06	4/6	עמוד 35	מעריב - המוסף	24/04/2020	72798544-6
"קדמית גליל מערבימכללת קיי - להכשרת עובדי הוראה בב - 29100"					

קל להזדהות עם ילדים גיבורים. יגאל מוסינזון

המאירים עמירם תמרי, איקא ישראלי ואשר דיקשטיין סרו לביקורים קצרים. ילדי ישראל, שעד אותה עת לא נתקלו בסיפורים על בני גילם הלוחמים לשחרור ארצם, נכבשו בקסם. עד אותה עת, הכי קרוב שהם הכירו היה "הקנאים הצעירים", סיפור בהמשכים שפרסם יעקב חורגין בשנות ה-30 על מלחמתם של נערים בכובש הרומי. זאת למורת רוחם של הבריטים ששלטו בארץ וזיהו יפה את המטאפורה. בניגוד לקוראים הצעירים, דעתה של הביקורת, איך נגיד, הייתה לא נוחה. בשנת 1957 הוועדה לעריכת קטלוג לספרי קריאה לתלמידים שמינה שר החינוך בן ציון דינור, המליצה על כך שספרי הסדרה וספרי "טרזן" יופיעו ברשימת "הספרים הבלתי רצויים". כלומר בתחתית של התחתית, אחרי "המשוכחים", "הרצויים" ו"המקובלים". מוסינזון, מצדו, נשאר נאמן לעצמו ולקוראיו. "ספרי חסמבה עונים על יצר ההרפתקנות הטבוע בכולנו, וב-מיוחד בילדים. אין ילד שלא יזדהה עם נערים בני גילו, המבצעים פעולות השמורות בדרך כלל למבוגרים, פעולות המשתזרות במידת הדמיון והדיוק שבביצוען ובעריכים המקודשים כמו חברות, הקרבה, אהבת מולדת וכיבוד המתנגד...". הגיב למבקרו. "קל להזדהות עם מיכאל סטרוגוף של ז'ול ורן או עם טרזן, אולם קל יותר להזדהות עם ילדים גיבורים, שהרקע לפעילותם הוא הסביבה שלך, וכמותם ניתן לפגוש בפינת הרחוב השנייה... בנפשי פנימה נשארת ילד. כשאני כותב את חסמבה, אני מזדהה עם הגיבורים ובאמצעותם אני חוזר לנעורים, לתקופה של תמימות. יש כתיבה שמלווה בייסורים, ואילו כתיבה זו היא לי מקור של שמחה ואושר".

החבורה Le מוסינזון

יגאל מוסינזון, זוכה פרס ישראל ליצירה, היה אחד הסופרים הפורים בישראל. הוא החל את דרכו בכתב העת הספרותי "ילקוט הרעים" לצד אמיר גלבע ובני-מין גלאי, משה שמיר, נתן שחם, דן בן אמוץ וע' הלל, ובהמשך פרסם רומנים שחלקם תורגמו לשפות שונות ("הדרך ליריחו", "דרך גבר", "יהודה איש קריות או חטאיו של גרימוס הקדוש") וכתב 20 מחזות שעובדו לקולנוע, בהם "בערבות הנגב", "אלדוראדו" ו"קובלן". מוסינזון נולד ב-1917 בעין גנים ב' להורים חלוצים, ממיסדי המשב. הוא למד בבית אלפא ובכפר הנוער בן שמן והיה רועה צאן. כשהיה בן 20 הצטרף לקיבוץ נען, לעבודות חקלאות ומחצבה וב-1943 התנדב לפלמ"ח, נעצר על ידי הבריטים וישב בכלא בלטרון. הוא שירת כקצין תרבות בחטיבת גבעתי במלחמת העצמאות ועבר ב-1950 לבית שערים. הוא שימש כדובר משטרת יש-ראל ותיאטרון הבימה, יסד את תיאטרון סדן ואף הספיק להינשא ארבע פעמים.

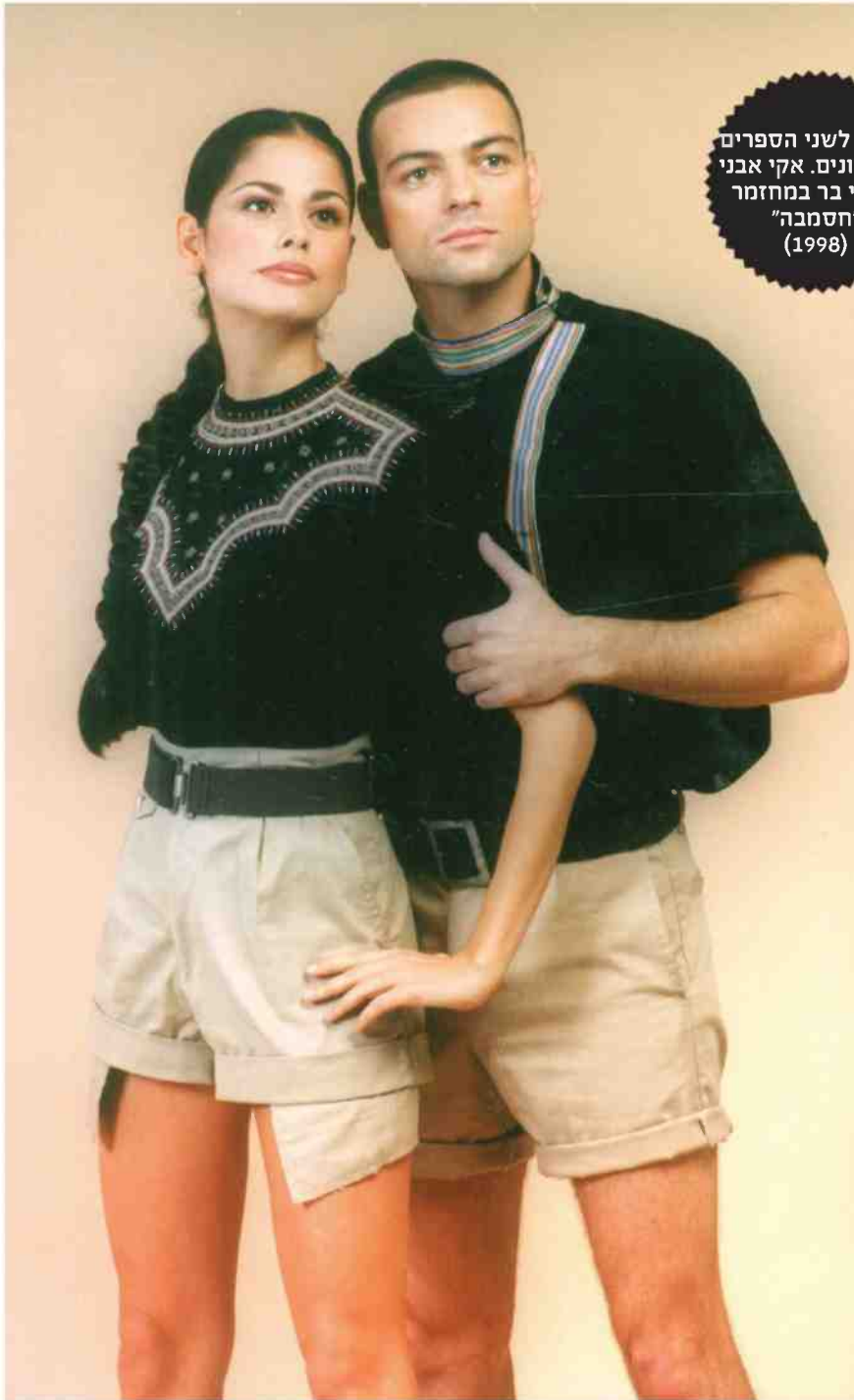
בשנות ילדותו בשכונת שפאק בתל אביב (בין יהודה הלוי לרוטשילד) נטמנו זרעי חסמבה. מוסינזון הילד עמד בראש "מרץ", חבורת ילדים חובבת הרפתקאות שיתגלגלו בהמשך לסדרת ספרים מהארוכות והמתמכות שהעולם ידע. "הייתי ילד מלא מרץ", העיד על עצמו באחד הראיונות. ומה תפקיד המבוגרים בסדרת הספרים? ליחסים בין ילדים להורים מתייחסת פרופ' זוהר שביט בספרה "מעשה ילדות: מבוא לפואטיקה של ספרות ילדים". כתוצאה מאפיון חברי חסמבה

לשתות וויסקי בסודה, לעשן כמו ארובת בית חרושת בעיר מולדתו לונדון ולראות את אנשי ארץ ישראל מלמעלה למטה: מצחק, פשוט מצחק: מה אכפת ליהודים, אם המדבר יישאר מדבר?". ולמרות הכל, הילדים הגיבורים האלה לא רוצים לגדול לתוך מלחמה. "אנחנו גם חבורת ילדים, העוזרים זה לזה. כאשר נגדל, נלך, לפי דעת, להתיישבות", אומר משה ירחמיאל. הרפתקה רודפת הרפתקה, ותמיד בזמן חופשות - כי זה מותר. שמות הספרים מעידים על רוחם: "חסמבה באזור המסוכן", "חסמבה והאלמוני במסכה השחורה", "חסמבה בקרבות רחוב בעזה" וכך הלאה. משנת 1966 הגיע תור הדור השני של "חסמבה", עם שמות כמו "חסמבה בהרפתקאות עם הבלשית הנורדיקית המופלאה", "חסמבה מול כנופיית פוטשניק המסוכנת מאוד", "חסמבה בהרפתקאות מסתוריות בחירבת לונה ואלרו". 44 ספרים בסך הכל, והאחרון שבהם, "החסמבאים הגיבורים הולמים שוב!", פורסם בשנת 1994, סמוך לפטירתו של מוסינזון, ובו בני החבורה מתמודדים עם מזימה של מחבלים לרצוח את ראש החבורה מתמודדים עם מזימה של את תל אביב בפצצת ניוטרון. המאירים הבולטים לאורך הסדרה היו שמואל כץ, מ' אריה וגיורא רוטמן. בין לבין,

בורה, שמתאספת ויוצאת לפעולה, המתואמת בדרך כלל עם המבוגרים. את הפרטים, אגב, הקוראים לומדים מפיו של מפקד החבורה. גם ציר העלילה נע על מסלול קבוע: משימה, מפגש עם הרעים, נפילה בשבי ועינויים, בריחה מהשבי, שחרור קורבנות, הצלה מבחון והענשת הרעים. האויבים של חסמבה תמיד יהיו מכווערים, רבילים, עי-לגים ורעי לב, ובמילותיו החוזרות של מוסינזון: "מסוכנים ואכזריים מאוד". הם בדרך כלל זרים. לא יהודים או ישראלים. רביעיית זורקין בראשותו של אלימלך זורקין הם מנווליים על מהסוג הגרוע ביותר: לא רק שהם עוסקים בניצול ילדים ובגניבות, הם גם מסייעים לאויבי ישראל. סוג נוסף של פושעים הוא כריזמי הרחוב שמוצאים את המסלול אל דרך הישר בעזרת החסמבאים או נהרגים כתוצאה ישירה של פשעיהם. השוטרים הבריטים רוצים חלב בחינם ממנשה התימני, הם מבזבזים את המשכורת שלהם על שתיית בירה, ולא מצטיינים בעודף מוח או חריצות. הם בדיוק ההפך ממה שהחסמבאים באים לייצג. "ג'ק סמית מחכך כפותיו מרוב תענוג ושמחה! מחסן הנשק של 'ההגנה' עתיד ליפול בידיו! ואז יועלה בדרגה ויהיה הקצין ג'ק סמית. מצלצל יפה מאוד. הקצין ג'ק סמית! יקבל משכורת שמנה, יוכל

24.42x30.62	5/6	עמוד 36	מעריב - המוסף	24/04/2020	72798545-7
"קדמית גליל מערבימכללת קיי - להכשרת עובדי הוראה בב - 29100"					

עיבוד לשני הספרים הראשונים. אקי אבני וסנדי בר במחזמר "חסמבה" (1998)

ד"ר ערגה הלר:

"עם כל האפליה והשוביניזם והגזענות הסמויה, הייתה לנו חבורה של ילדים ממעמדות שונים, נחויים בדעתם לגייס את מרב המשאבים הילדותיים שלהם להצלחת המדינה. כשמבינים את זה כך, אפשר לקרוא את 'חסמבה' ולהגיד: איזה תמימים היינו"

ד"ר זאב שביט:

"אף ז'אנר ספרותי אינו מנותק מהאקלים הערכי בחברה שבה הוא חובר, מתקיים ופורח. הספרות, ככל תחום אחר של תרבות, ממחישה עבור צרכניה את הערכים והסמלים המרכזיים בחברה, אלה שמקודמים על ידי בעלי ההשפעה בחברה ועל ידי האידיאולוגיה השלטת"

הילדותיים שלו להצלחת המדינה. כשמבינים את זה כך, אפשר לקרוא את 'חסמבה' ולהגיד: איזה תמימים היינו."

ספרים צריכים לראות

"אנחנו נעמיד את העולם על הרגליים"

חסמבה מבטיחה וחסמבה תקיים

אנחנו ניישר את המסלול והשוליים

חסמבה מקפידה וחסמבה תנווט"

(מילים: אהוד מנור; לחן: מישה סגל, מתוך "חסמבה

ונערי ההפקר")

בשנת 1971 יצא לאקרנים "חסמבה ונערי ההפקר" בכימויו של יואל זילברג עם זאב רווח בתפקיד אלימ-לך זורקין, דובי גל, מני פאר, יוסי גרבר ועוד. "חונכתי על ברכי הסדרה, ואני מוכן לעמוד בחידון בנושא זה בכל יום ובכל שעה", הודיע בהתרגשות שלמה ארצי עם ליהוקו לתפקיד מפקד החבורה. אחריו הגיע "חסמבה ושוודי הסוסים" (1985) שאפילו הוקרן בפסטיבל הס-רטס בקאן. היו גם הבלחות לכמת התיאטרון: ב-1976, למשל, "התיאטרון מארץ עוף" העלה את "חסמבה: חס-מבה! חסמבה!" עם נימוק ערכי: "ראינו חובה לעצמנו להראות לילדינו כיום תקופה כמעט נשכחת. מי זוכר

'חסמבה' הוא סדרת 'קופיקו' של תמר בורנשטיין-לזר, המיועדת לילדים קטנים יותר, מצחיקה בהוויתיה ועור-סקת בחברות ברמה המשפחתית-קהילתית ולא בחינוך להגנה על ארצנו ולהתמסרות טוטלית, עד חירוף נפש, להצלחת המדינה. זו גם הסיבה ש'קופיקו' שורר עדיין על הבמה ובטלוויזיה ו'חסמבה' לא. במידה רבה, סדרת הטי-לוויזיה של הוט 'חסמבה דור 3' ידעה להתכתב היטב עם העיבודים הקולנועיים האלה ולזמן מה גם הפיחה בסדרה חיים מחודשים."

הלר חושבת שמה שהיה טוב בקום המדינה ובתקופת האופוריה של הסכמי השלום התפוגג לאחר רצח רבין: "האידיאלים השתנו מאוד, לא רק שיגאל מוסינזון היה שייך לדור אחר, גם גיבוריו היו מדור אחר. התפיסה הדי-כוטומית והלוחמנית כבר לא מתאימה לנו כחברה. 'חס-מבה' מלמדת אותנו על הערכים של החברה הישראלית בראשית דרכה. מדינה שנאבקה על קיומה ויוצקת סדר יום של משואה לתקומה מייצרת ספרות ילדים שמחנכת להיאבק על הקיום ולהעריך את תרומתם של הילדים למאבק, להעריך את חשיבות הסדר הציבורי, את השיי-טור והצבא העבריים, את שמירת המולדת, את ה'מולדת' עצמה. עם כל האפליה שבסדרה (התימני הקטן, זורקין - כס"ו), עם כל השוביניזם (שולמית החובשת, תמר היפה - כס"ו), עם כל הגזענות הסמויה - הייתה לנו חבורה תל אביבית של ילדים ממעמדות שונים, משכונות שונות, שכל אחד מהם נחוש בדעתו לגייס את מרב המשאבים

כבעלי ערכים נעלים, טוענת שביט, אין אפשרות ליצור התנגשות או מאבק בין ההורים לילדים, כי כבוד להורים וצייתנות כלולים בתוך הערכים הללו. בספרים הראשו-נים ההורים לוקחים חלק פעיל בהרפתקאות. אחר כך, כמו אצל אנד בלייטון, ההורים לא קיימים. הפתרון שבו ההורים אינם קיימים נפוץ ביותר. הילדים יוצאים לפעור-לה, ומפקדים בצה"ל וקציני משטרה משמשים כתחליפי הורים. הם מייצגים את מערכת הערכים הנכונה.

ד"ר ערגה הלר, ראש ההתמחות בספרות ובספרות ילדים במכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי בכאר שבע, חושבת ש"חסמבה" הייתה הדבר הנכון בזמן הנכון, כחלק מספרות הילדים המגויסת לאידיאל הצינוני הלוחם. "אפשר לומר שהתחלת דרכה כסדרה ב'משמר לילדים' הייתה מהלך תרבותי טבעי", היא אומרת. "התזמון הזה של ספר חדש בסדרה על חבורת ילדים שמצילה את המדינה שרואה אור לקראת יום עצמאות מדי שנה בשנה היה חלק מהעניין. לא הייתה עוד סדרה ארוכה כזו, אנחנו מדברים על סדרה שרואה אור בדרך זו או אחרת מ-1949 ועד 1994. במהלך הזמן הזה מוסינזון עדכן את החבורה, אך קצב העדכון היה בסופו של דבר אטי ביחס לתפיסות של הקוראים החדשים. "לחבורות בספרות הילדים בשנות ה-50 היה תמיד תפקיד ציוני ולאומי, ורק פוצ'ו יכול היה לצחוק על כך והוא גם שילם מחיר יוקרתי על כך שהעז להציג את הדי-כרים באופן קומי. ביחס לזמנה 'חסמבה' היא סדרה רצי-נית מאוד, אבל היום הדבר הכי קרוב לממד הסדרתי של

24.33x30.66	6/6	עמוד 37	מעריב - המוסף	24/04/2020	72798543-5
"קדמית גליל מערבימכללת קיי - להכשרת עובדי הוראה בב - 29100"					

"ידעה להתכתב היטב עם העיבודים הקולנועיים" מתוך הסדרה "חסמבה דור 3" (2010)

נפרד ממת הספרות המגויסת. בעשור הראשון למדינה עיתונות הילדים העברית הייתה בשיאה ומילאה תפקיד חשוב בעולמם של ילדים רבים. עיתוני הילדים הגישו לקוראיהם שירים, סיפורים, רשימות ואיורים של מיטב יוצרי ואומני התקופה, וגם מידע אקטואלי מסדר היום של המדינה הצעירה. העיתונים עסקו גם בסוגיות פור-ליטיות-אידיאולוגיות והיו במה למאבקים מפלגתיים-מגזריים. באמצעותם המבוגרים התוו את הנתיבים הפור-ליטיים לילדיהם. 70 שנה חלפו מאז יצא לאור הכרך הראשון. כמה וכמה דורות גדלו על ברכיו.

ד"ר זאב שביט, מרצה בחוג לסוציולוגיה של האקדמית גליל מערבי, האם יש עתיד לספרות הילדים המגויסת? "אי אפשר לענות על השאלה מבלי להתייחס להקשר הסוציולוגי: למה מגויסת הספרות המגויסת? האם יש ספרות ילדים שאיננה מגויסת? האם יש עתיד לספרות ילדים בכלל ולספרות ילדים מגויסת בפרט בדורנו? אף ז'אנר ספרותי אינו מנותק מהאקלים הערכי בחברה שבה הוא חובר, מתקיים ופורח. הספרות, ככל תחום אחר של תרבות, ממחישה עבור צרכניה את הערכים והסמלים המרכזיים בחברה, אלה שמקודמים על ידי בעלי ההשפעה בחברה ועל ידי האידיאולוגיה השלטת. על רקע זה, הספרות הקרויה 'מגויסת' בולטת בכך שמטרתה איננה רק להמחיש ערכים וסמלים כי אם גם לעצב סדרי עדיפות ערכיים ולח-נך את קהל קוראיה לקונפורמיות ערכית ולמחויבות להם. לפיכך, היכן שיהיו ערכים וסמלים המגובים באינטרסים תהיה גם ספרות מגויסת. גם בעולם שבו מתקיימת זרימה גלובלית חוצת גבולות של ערכים וסמלים עדיין תהיה ספרות מגויסת. האפקטיביות של ספרות מגויסת, כלומר, רמת הנכונות של צרכני הספרות 'להתגייס', יכולה להשתנות מתקופה לתקופה ומחברה לחברה, בהתאם לעוצמתם של מנגנוני חברות ומנגנוני פיקוח חברתי, או בהתאם לעוצמתם של ויכוחים ערכיים, אולם עצם קיומם של ערכים מחייב את קיומם של מוצרים תרבותיים להפצתם."

"חובה לעצמנו להראות לילדינו כיום תקופה כמעט נשכחת" ההצגה "חסמבה" (1976)

אז התשובה לשאלה השנייה היא פשוטה. "ילדים הם אולי האובייקט מספר אחת בחברה לפעור לות של חברות וחינוך. לפיכך, ספרות ילדים תמיד הייתה ספרות מגויסת. כולנו גדלנו על ההבחנה שניסה הממסד החינוכי בבתי הספר ובספריות להטמיע בנו, בין 'ספרות איכותית' ל'ספרות פחות איכותית'. גם ספרי 'חסמבה' זכו בשעתם לקבלת פנים צוננת למדי מידי ממסד זה. אולם אלה גם אלה מילאו וממלאים תפקיד חינוכי, כלומר, מגייסי. אריך קסטנר, ג"י. קיי. רולינג, יוכבד סקס וגם יגאל מוסינזון, כולם כאחד מנסים לחנך את קוראיהם להיות קונפורמיים עם ערכים מועדפים, בין שאלה ערכים כים אוניברסליים, לאומיים או סקטוריאליים. ספרות ילדים מגויסת ממשיכה ותמשיך להתקיים בגלל התפיסה הקיד החינוכי שהיא ממלאת, גם בעידן שבו יש לה תחרות רבה מצד מוצרים תרבותיים אחרים המגובים בטכנולוגיה חדישה ונושאים עמם אג'נדה ערכית. אולם במצב עניינים זה היא ממלאת חלק קטן יותר בעולמם של ילדים ובני נוער מאשר בעבר. התחרות הזו, בצירוף תחושת העצמאות והבגרות הגדלה של בני נוער כיום, דורשת יותר עידון ותחום בהעברת המסרים הערכיים מאשר היה בסדרת ספרי 'חסמבה' - ורולינג הטיבה להבין זאת. ספרות הילדים, כמו כל דבר אחר, משתנה בהתאם לשינויים ברוח הזמן אבל תישאר איתנו, גם אם במתכונת ותכנים שונים מאשר סדרת 'חסמבה', ולצד מוקדי עניין אחרים." ♦

קין, בחרו להעמיד במרכז הפעם את תאגידי הענק, ובראש שם חברות הסלולר המרושעות. דור 3 הם הנכדים של בני החבורה המקורית, ובראש האויבים שלהם ניצבת לא אחת מסאני, בתו של אלימלך זורקין. זורקין הבת היא גרסה משודרגת של אביה. בניגוד אליו, פושע קטן ואהבל גדול, היא שואפת להשתלט על העולם. הקהל התאהב, והעונה השנייה לא איחרה לבוא. הפעם, עם זרח זורקין, שעומד בראש כת משיחית שזוממת - נכון - להשתלט על המדינה. שמות הדמויות ב'חסמבה' ובעיבודיה, גם הם מציגים את הישראליות בהתאם לתקופת חיבור הספרים והעידן בוודים, אומרת ד"ר הלר. "אין ספק שהשמות והדמויות אתגרו את הפקת הטלוויזיה שנוצרה בעשור הקודם בעידן של תקינות פוליטית, שוויון והופעה של מנעד רחב מאוד של הגדרות של 'אובה' ו'אויב' בחברה הישראלית. 'חסמבה', שכל ערכיה מוחלטים ואין בה ספקות למעט אלה שמניעים את העלילה, נהייתה כביכול לא רלוונטית. אישית אהבתי את הליהוק המגוחך בהפקה של הוט כשלקחו מחדש את רווח כאלמלך זורקין בעידן בוד הקולנועי הראשון, הוא כל כך קומי שרק בעשור הקודם אפשר היה לקחת אותו מחדש (מהסרט) ולצחוק. אבל זהו בדיוק המקום שסדרה שמעודדת לוחמה והגנה ומחנכת דורות להתגייס ולתרומם למדינה הגיעה אליו לבסוף: מבט קומי עלינו כחברה."

בין שמוסינזון התכוון לכך ובין שלא, "חסמבה", שראשיתה כאמור ב"משמר לילדים", הייתה חלק בלתי

היום כיצד גירשו הבריטים ניצולי שואה בחזרה למחנות הריכוז? מי זוכר היום את אלפי ילדי הארץ שהיו מקשרים במחתרות? מי זוכר היום כיצד שילמו אנשי המחתרת בחייהם בעד חלום תקומת מדינת ישראל?". חסמבה. ב-1998 עובדו למחזור שני הספרים הראשונים בסדרה עם אקי אבני בתור ירון וזבי וסנדי בר בתור תמר. במרוצת השנים נערכו ניסיונות להחזיר את ספרי "חסמבה". בשנת 2001 בישרה הוצאת כנרת כי חמשת הספרים הראשונים יראו אור במהדורה ערוכה ומצונזרת. זה קרה אחרי נדודיה של הסדרה בין הוצאת סקרי, הוצאת גדיש, ספר אחד בהוצאת ברונפמן, וסריה ארוכה בהוצאת רמור-שילגי. הניסיון של כנרת לא נחל הצלחה, וההדפסה הופסקה. אחר כך יגיעו כמה כרכים בהוצאת ידיעות ספרים, גם הם בליווי האיומים המקוריים ובנוסף: מילון מונחים וביטויים לטובת הקוראים הצעירים עם פירושים לביטויים כמו "עשה אוזנו כא-פרכסת" (הקשיב בתשומת לב רבה), "בלפור" (שקרן), "לחרכון" (להכשיל, לדפוק).

בינתיים, במדפי הספרים המשומשים, החבורה ממשיכה לרחוש. גדעון גלעדי מ"בוקספר" מדווח על ביקוש לכרכים על ציר רצף בעיקר מצד ילדי שנות ה-50. המבוקשים ביותר הם הכרכים שמאגדים ארבעה סיפורים, ומחיר כל כרך מגיע ל-200-300 שקלים. ב-2011 שבה "חסמבה" למסך בהוט בסדרה הנושאת את השם "חסמבה דור 3". היוצרים, דרור נובלמן ורני סיר-